

Hermann Hesse'nin *Unterm Rad* Adlı Eserinde Otorite Tipleri¹

Burcu Öztürk , Edirne

 <https://doi.org/10.37583/diyalog.1312759>

Öz

Alman sosyolog Max Weber otorite tiplerini geleneksel, karizmatik ve yasal otoriter tip olarak üç kategoriye ayırmıştır. Bu otoriter lider tipleri yazınsal metin örneği olan okul romanlarında öğretmen karakterler tarafından temsil edilmiştir. Okul romanlarında bu otoriter tiplerin daha net anlaşılabilmesi için değişen hükümet sistemi dönemleri tercih edilmiş ve yeni sistemle ne gibi farklılıklar ortaya çıkardığı aktarılmaya çalışılmıştır. Yeni bir eğitim sisteminin başladığı II. Wilhelm döneminde de Almanya'da benzer bir şekilde otoriter öğretmen tiplerinin var olduğu tespit edilmiştir. Bu olgudan yola çıkarak çalışmada Alman yazınının önemli yazarlarından olan Hermann Hesse'nin *Unterm Rad* (1906) adlı eserindeki eğitim sistemi eleştirisi, eserde yer alan otorite tipleri bakımından incelenmiştir. Araştırma sürecinde metne bağlı ve yorum bilimine dayalı inceleme yöntemlerine başvurulmuştur. İnceleme sonucunda karizmatik ve geleneksel otoriter tiplerin tespit edildiği bu eserde, II. Wilhelm dönemindeki eğitim sistemine yönelik eleştiriler de ortaya çıkartılmıştır. Bu vesileyle çalışmanın özellikle o dönemdeki eğitim sorunsalı üzerine yapılacak çalışmalara bir rehber olması amaçlanmıştır. Ayrıca çalışma, Türkiye'de de yaşanan benzer durumların okul romanlarına nasıl yansıdığına ortaya çıkartılması açısından da örnek teşkil etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Max Weber, Otorite, Okul Romanı, Eğitim, Öğretmen.

Abstract

Types of Authority in Hermann Hesse's Unterm Rad

The German sociologist Max Weber divided the types of authority into three categories: traditional, charismatic and legal authoritarian types. These authoritarian leader types are represented by teacher characters in school novels/ campus novels, which are examples of literary texts. In order to understand these authoritarian types in school novels better, the periods of changing government systems were preferred and it was tried to convey what kind of differences they revealed with the new system. In the Wilhelm II period, when a new education system started in Germany, it was determined that there were authoritarian teacher types in a similar way. Based on this fact, the criticism of the education system, examples of authority and reflected authoritarian teacher types were examined in the work *Unterm Rad* (1906) by Hermann Hesse, one of the important writers of German literature. Werkimmanent and

Einsendedatum: 01.02.2023

Freigabe zur Veröffentlichung: 15.06.2023

¹ Bu makale; Burcu Öztürk tarafından Trakya Üniversitesi ve Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Doç. Dr. Onur Kemal Bazarkaya danışmanlığında hazırlanan *Eğitimde Otorite ve İzdüşümü: Alman ve Türk Yazını Okul Romanlarının Karşılaştırılması* başlıklı yayımlanmamış doktora tezinden üretilmiştir.

hermeneutic methods were adopted for the purpose of this paper. In this work, in which charismatic and traditional authoritarian types were determined as a result of the examination, criticisms of the education system in the Wilhelm II period were also revealed. In this way, it is aimed that the study will be a guide for the studies to be carried out on the educational problems of that period. In addition, this study is also an example in terms of revealing how similar situations experienced in Turkey are handled in school novels.

Keywords: *Max Weber, authority, school novels, education, teacher.*

EXTENDED ABSTRACT

This article focuses on the effects of education-school system at the beginning of the 1900s (1906) in the novel *Unterm Rad* of Hermann Hesse. This study consists three parts. In the first part, it is explained the meaning of authority. Since the German sociologist Max Weber, who is known as a founder of modern sociology, divided the authority types into the categories of traditional authority, charismatic authority and legal authority. In the second part, it is shown the historical situation of Germany so that the aim of the novel, *Unterm Rad*, and the atmosphere in these years, 1900s, would be understandable. In the third part of the study, the abstract of the novel and the feature of the characters are summarized. And then the reflected authority types in this novel were explained with examples and reasons. Therefore, this paper attempts to indicate the ongoing changes in the education system as of the earlier years of new government. As this novel explained the years, which were begun with Wilhelm II the changes oversome rules such as teaching practice overwhelmingly focus on topics including military service, love of country, jingoism, religionas underlined by Wilhelm II: "The students have to live only for their country and they have to do their best for this situation."

This book is published by Suhrkamp Verlag and it explains the story of a teenager, whose name is Hans Giebenrath. His mother died and that's why he lives with his father. Joseph Giebenrath, Hans' father, wants to see his son's excellent success. For example, if Hans Giebenrath fails in the seminary exam, he wouldn't go to high school. It shows the charismatic authority and patriarchalism at home. Hans passes the exam as a second successful student and there is a wonderful atmosphere not only in his village but also in his school. At seminary he hasn't got a personal development, he notices the same topics and monotony. So the reader feels the century of II. Wilhelm.

The close friendship of Hans Giebenrath is with Hermann Hellner. But Hellner is the opposite character of Hans. He loves art, poetry, literature and he doesn't accept the rules of the teacher. He only wants to learn new topics and lives with freedom. After the expelling of Heilner from the seminary, Hans feels himself alone and he doesn't continue to do his homework, he doesn't answer the questions of teachers etc. As a consequence, it begins the mental illness of Hans Giebenrath and the school management decides to send him off. Until this situation, the reader feels the authority in school and learns the characteristics of charismatic authority. So it shows the meaning of legal authority and man begins to think the new situations with legal authority. For example: What are the differences between two authority types? What would be change, if they would use the legal authority in school? Would be a great change in society? etc. At the end of the novel, Hans Giebenrath begins to work as a worker with his old friends from high school. But this life is too tiring for him, while he knows only the books, pencils and education. One day he and his friends get drunk and in the morning of this day his dead body was found in the river. But nobody knows, if it is a suicide or an accident. It shows the negative effects of authority. So man can say that the false authority brings a die. It means that the authority effects the life of people.

At the end of the study, it is summarized the characteristics of authority types, the perspectives of characters in novel and criticism against the education system. It is tried to be explained the rules of Wilhelm II, the reform of education, the behaviors of society against the new government. How could be literature used in foreign language lessons, which activities could be preferred in a novel etc. are mentioned as suggestions.

Giriş

Sosyal bir süreç olan eğitim antik zamanlardan beri var olmuş, yeni bilgilerin, yeniliklerin kişiye öğretildiği ve sonucunda bireyde sosyal yeterlilik ve bireysel gelişmeler şeklinde davranış değişikliği yaratması beklenen bir döngüdür (Büyükkaragöz vd. 1997: 2-3). Yeniliklerin büyük çoğunluğu eğitim ile elde edildiği için eğitimin insan üzerinde büyük bir etkisi vardır. Zira eğitim bireyin üretken hâle gelmesini, toplumsallaşmasını, bireyselleşmesini ve kültür sahibi olmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca eğitim bireylerin gerekli bilgi, birikim, yetenek ve değerlerle donatılarak farklı yaşam tarzlarının gelişmesini sağlarken diğer yandan da bir neslin değerlerinin, dilinin ve gelişimlerinin diğer nesle miras kalmasını mümkün kılarak topluma da katkı sunmaktadır (akt. Kovbasyuk/ Blessinger 2013). Bu nedenle antik çağlardan günümüze kadar yalnızca eğitimden değil, aynı zamanda da otorite kavramından söz etmek mümkündür. Çünkü bürokratik sistem başta olmak üzere eğitim hayatında da karşısındakinden daha güçlü olan kişi birtakım kuralları koyar ya da bireylere karşı yaptırımlarda bulunur. Dolayısıyla otorite olgusunun başta devletler olmak üzere muhtarlıklara kadar her toplumda, kültürde, grupta uygulandığı söylenebilir.

Hükümet sistemi değiştikçe ya da baştaki liderler değiştikçe eğitim sisteminde de bazı yeniliklere gidilmektedir, çünkü kurulan yeni düzen bazı değişiklikler yapmak istemekte ve bunları eğitim alanında da uygulamaya çalışmaktadır. Bu durum dünyada da kabul görmüş ve eğitimin siyaset tarafından etkilendiği Claudia Solzbacher tarafından da ifade edilmiştir. Solzbacher'e göre eğitim siyaseti yansıtmakta ve bu durum eğitimin bir parçası olarak sistemlerde yer almaktadır (1994: 214). Dolayısıyla siyasetin tamamen eğitimi etkilemediğinden bahsetmek bu noktada doğru olmayacaktır. Alman tarihine bakıldığında zaman bunun örneklerine rastlandığını söylemek mümkündür. Örneğin Agnes Blänsdorf, Weimar döneminde kitapların basımını ve tedarikini sağlayan yayınevlerinin, işlerini ve kitapları yeni hükümet ve rejimin idealleri doğrultusunda tekrar gözden geçirdiklerini ve yeniden tasarladıklarını ileri sürmektedir (2004: 305). Bu ifadeden yola çıkarak her toplumda ve her ülkede ders kitaplarının yönetime, bulunulan çağa ya da geçilen yeni sisteme göre değiştiği söylenebilir. Alman tarihi ele alındığında Wilhelm döneminin ders kitaplarında Kayzer'in, nasyonal sosyalist sisteme geçildiği zaman ise Hitler'in öne çıktığından bahsedilebilir². Bu nedenle yönetime gelen kişi kendi prensipleri doğrultusunda rejimin etkilerini eğitime kadar yansıtabilmekte ve müfredatta yapılan değişikliklerle bunu bir şekilde uygulamaktadır.

Bu çalışmanın ana temelini Max Weber'in üçe ayırmış olduğu otorite tipleri oluşturacaktır. Böylece incelenecek olan eserde değişen hükümet sistemi aracılığıyla nasıl yenilikler yapıldığı ve otorite türlerinin eserde nasıl yansıdığı tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu nedenle çalışmanın ana teması otorite ve söz konusu eserdeki izdüşümleri olacaktır. Çalışmada Alman yazınından Hermann Hesse'nin *Unterm Rad* (1906) adlı eseri tercih edilmiş ve bu esnada eserdeki yeni hükümet sistemi

² Bkz. Bazarkaya, Onur Kemal (2016): Das ist eine Eiche: Zur Fibelstruktur in Hanns-Josef Ortheils Die Erfindung des Lebens. Asutay, Hikmet (Hg.): *Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Barış Kültürü*. 1. Cilt. Edirne: Trakya Üniversitesi Yayınları, 562-568.

yansımalarının yer aldığı tespit edilmiştir. Bu nedenle eserde öğretmenler tarafından hangi otorite tiplerinin temsil edildiği ve sistem değişikliğinin öğrenciler üzerinde nasıl etkilerinin olduğunun gösterilmesi hedeflenmiştir. Yazınsal metinler genel itibarıyla kurgudan oluşsa da dönemi yaşayan yazarlar tarafından kurgunun içerisine gerçekliğin de eklendiği temel alınmış, geleneksel eğitim modeli vurgulanarak döneme yönelik bir eleştiri yapılmış ve çalışmanın daha da zenginleşmesi sağlanmıştır.

Çalışmanın ilk bölümü olan kuramsal bölümde otorite olgusunun ne anlama geldiği farklı kaynaklar kullanılarak tanımlanacak ve genel bilgi verilecektir. Ardından Max Weber tarafından üçe ayrılan otorite türlerinin neler olduğu aktarılacak ve bu türleri birbirinden ayıran özelliklerin neler olduğu tanımlamalar aracılığıyla vurgulanacaktır. Böylece çalışmanın ana hatları oluşturulacak ve incelenecek eserdeki temsillerin hangi otorite türüne ait oldukları temellendirilebilecektir. Çalışmanın uygulama bölümünü oluşturacak olan eser ise II. Wilhelm döneminden (1888-1918) izler taşıyan *Unterm Rad* (1906) olacaktır. Bu bölümde de kısaca eser özeti aktarılacak ve hangi otorite türlerinin bu eserde yer aldığı sebepleriyle açıklanacaktır.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise elde edilen veriler ışığında otoritenin aile içinde de bulunduğu, daha sonra toplum ve bürokrasi aracılığıyla hayatın her alanında farklı bir şekilde bürünerek yer aldığı vurgulanacaktır. Ayrıca okulda öğretmenler tarafından uygulanan otoriter sistemin öğrencilerin hayatlarını nasıl etkilediği vurgulanacak, eserdeki en uygun otoriter öğretmen tipinin hangisi olduğu aktarılacaktır.

Otorite

Birçok farklı tanımları yapılan otorite kavramı, genel olarak bireylerin rollerine göre kendilerine atfedilmiş meşru güç ya da bireyde emir verme hakkı oluştururken, aynı zamanda da itaat ettirme gücü bulunmasını sağlayan olgu olarak tanımlanmıştır (Mankan 2022: 9-10). Gücün kaynağını oluşturan otorite, yöneticiye organizasyon tarafından verilen emir verme hakkı tanınması, itaat ettirme gücüne sahip olması ve isteklerinin yerine getirilmesini bekleme hakkı tanıyan bir olgu olarak da nitelendirilmektedir (Aslan 2013).

Otorite kavramsal olarak toplum tarafından kabul edilmiş, belirli hizmetler nedeniyle ortaya çıkan düşünce sistemi olarak nitelendirilmiştir (Rosenthal/ Yudin 1967: 38). Buradan hareketle toplumun var olan güce itaat etmesi şeklinde bir sonuç elde etmek mümkündür. Bir başka tanıma göreyse otorite “fiziksel güç kullanma yetkisidir. Herhangi birine karşı isteğinin tersine bir şeyler yaptırabilme yetkisidir” (Bahar 2009: 222). Locke da bu durumdan yola çıkarak iktidarın yani yönetimin mülkiyet haklarını koruduğunu ileri sürerek toplumsal hayatı ve var olan düzeni bozmadığı sürece otorite kavramından söz etmenin doğru olduğunu savunmuştur (akt. Güneş 2019: 120).

Alman sosyolog Max Weber ise otoriteyi temelde meşruluğu esas alan, verilen emir ya da beklenen davranışın karşındaki kişide itaat etme durumunu ortaya çıkardığı bir olgu olarak tanımlamıştır. Emri veren kurum ya da bireye karşı gönüllü olarak itaat ediliyorsa bu durumu otoritenin gücü olarak yorumlamış; ancak bireylere karşı zorlama

söz konusu olduğunda, yöneticilerin ya da davranış değişikliği bekleyen bireyin meşruiyetten uzak olduğunu ifade etmiştir (Weber 2006a: 32). Dolayısıyla otorite hem toplumsal meşruiyeti hem de hukuksal yönetim hakkını içermektedir (Weber 2006b: 110). Bir diğer ifadeyle Weber için otoritedeki esas ölçüt, boyun eğen ve itaat bekleyen kişi arasındaki gönüllülük durumudur. Max Weber bu ayırmadan yola çıkarak otoriteyi geleneksel otorite, karizmatik otorite ve yasal otorite olmak üzere üç ana başlık altında sınıflandırmıştır (Poggi 2002: 123).

Weber'in Otorite Çeşitleri

Max Weber'in farklı nitelikleri temel alarak üç kategoriye ayırdığı otorite türleri, farklı lider özelliklerine sahiptir. Bu lider tipleri belirli şartlar altında bulunmak isteyen, iktidarla ya da iktidar çevresiyle bağlantıları olan tiplerin ne gibi sebeplerle bu kategoriye dâhil olduklarını betimleyen tipleri temsil etmektedir (Lukes 2006: 932-933). Dolayısıyla bu lider tiplerinin yönetimi ele alış şekillerine göre bir ayırım yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Kısaca, lider hangi özelliği ile yönetimdeyse ya da ailede hangi özelliği ile dikkat çekiyorsa otorite tipi olarak da o sınıflandırmaya ait olmaktadır. Kavramların daha net anlaşılması için çalışmanın devamında lider tiplerinin özellikleri alt başlıklar hâlinde açıklanacak ve detaylı bilgi verilecektir.

Geleneksel Otorite

En geniş tanımıyla gelenek; toplum ya da topluluklarda bir kuşaktan diğerine aktarılan töre, bilgi, davranış, yaşantı biçimi ve alışkanlıkların bütünüdür. Sözlü ve yazılı olmak üzere ikiye ayrılan gelenekler, toplumsal yaşamın düzenlenmesinde büyük bir öneme sahiptir (Kahveci 2019). Gelenekler daha çok aile üzerinde etkilidir ve kuşaktan kuşağa da bunlar aktararak ataların o zaman sahip oldukları değerlerin unutulmaması amaçlanmaktadır.

Max Weber'in ortaya çıkardığı ilk otorite türü olan geleneksel otorite de bu felsefeden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Çünkü geleneksel otoritede çok uzun yıllardır uygulanan ve unutulmaması için çabalanan kuralların kutsal olduğuna inanılır ve bu kuralların geçerliliğini yitirmediği fikri savunulur (Weber 2011: 341). Bu otorite türü daha çok modern öncesi dönemde çokça tercih edilen bir sistem olmuştur. Gerek toplumun yönetilmesinde gerek ailede geleneksel otorite kurallarının uygulanmasında herhangi bir sorun olduğu düşünülmemiştir. Çünkü ataların bilgi birikiminden yola çıkılarak belirlenen kuralların yanlış olma ihtimali bile değerlendirilmemiş ve kutsal olduğu konusunda bir inanç oluşmuştur.

Bireyin geleneksel konumu nedeniyle var olan bu otorite türü, Anthony Giddens tarafından farklı bir siyasal yapı şeklinde yorumlanmıştır (1996: 47). Çünkü geleneksel otoriteye bağlı olan ve bu şekilde yönetilmeyi tercih eden toplumlarda lider kişi efendi konumundadır. Dolayısıyla onun sözünden dışarı çıkılmaz; çünkü toplum için örf, âdet ve geleneklere bağlılıktan uzaklaşmamak gerekmektedir.

Karizmatik Otorite

Weber'in oluşturduğu ikinci otorite türü ise karizmatik otoritedir. Yunanca "Tanrı'nın lütfü" olarak tanımlanan karizmatik kelimesi, Max Weber tarafından "karizmatik otorite" şeklinde sosyolojiye kazandırılmıştır. Bu otorite türünde bir kişiyi diğer insanlardan ayıran örnek özellikleri olduğu fikri savunulmakta ve onun tarafından ortaya atılan ya da ifade edilen şeylerin değerli olduğuna inanılmaktadır (Güneş 2019: 122).

Bu otorite türünde kişinin doğuştan sahip olduğu nitelikler aracılığıyla iktidarda olduğu fikri savunulmaktadır. Özellikle toplumun içinde bulunduğu bir çıkmaz anında onlara yardımcı olan, kurtulmalarını sağlayan ve kendilerine yol gösteren bir lider bu otorite türünde yer almaktadır (Gerek 2004: 35). Dolayısıyla toplum için bu tarz liderler kutsal olarak kabul edilmiştir. Geleneksel otorite ile kıyaslandığı zaman burada bağlı bulunan kurallar bütünü bulunmamaktadır. Aksine, insanların liderin farklı olduğuna ve üstün özellikleri olduğuna dair inançları vardır. Celep tarafından bu tarz liderlerin özellikleri aşırı özgüven, etkileyici/ baskın olma ve ikna kabiliyetinin yüksek olması şeklinde açıklanmıştır (akt. Seyrek 2020: 37). Kısaca, karizmatik liderle toplum arasındaki ilişkide herhangi bir kural ya da bağlı olunması gereken sözlü ifadeler yer almamaktadır. Bu otorite türünün temelinde karşıdaki lider kişiye yönelik inanç dikkat çekmektedir (Cengiz 2018: 25).

Yasal Otorite

Weber'in son otorite türü olan yasal otoritede liderin başa gelmesi için bir seçim söz konusudur, uygulanan yöntemlerin mantığa dayalı sebepleri bulunmaktadır ve daha önceki gibi geleneklere, yıllardır süregelen inançlara dayalı bir yaklaşıma değil, hukuka inanç vardır. Diğer iki otorite türüyle kıyaslandığı zaman gerek yönetimde gerek eserde incelenecek olan öğretmen tiplerinde yasal otoritenin en doğru ve en uygun olduğu ifade edilmiştir (Aslan 2013: 79).

Bir diğer ismi bürokratik otorite olan yasal otorite -yani devlet- yönetimde yazılı hukuku temel almaktadır (Joyce 2011: 285). Bu otorite türünün en belirgin özelliği resmî olması ve kişiselleştirilmeden uzak olmasıdır. Dolayısıyla yasanın objektif olması ve ona karşı duyulan bir güven söz konusudur. Yasalara uygun bir şekilde gelen liderin yasaları temel alarak bireyleri kanuna itaat ettirmesi söz konusudur. Geleneklere bağlılık, en yaşlı kişinin söylediklerine itaat ya da liderin doğuştan bazı özelliklere sahip olduğu gibi bir inanç söz konusu değildir.

İdeal olduğu düşünülen bu otorite türünde görevlilerin sergileyecekleri davranışlar daha önceden yasalar tarafından belirlenmiştir. Bu nedenle uygulamada herhangi bir keyfilik ya da duygusal davranış söz konusu değildir. Meşruiyetin kaynağı yasalar olan bu otorite türünde yasaların objektifliğine güven duyulur ve bu yasalara önem verilir (Nişancı 2020). Yapılan bilimsel devrimler nedeniyle ortaya çıkan aydınlanma sonucu lidere değil yasalara itaat vardır ve yasalarla belirlenmiş akılcı bir yönetim temeldedir (Dağıstan 2022: 69).

Almanya ve II. Kaiserreich Döneminin Tarihsel ve Toplumsal Panoraması

Almanya'da II. Wilhelm döneminde kültürel, toplumsal ve ekonomik değişimler yaşanmıştır. 1888 yılında yönetime gelen II. Wilhelm ile hükümet sistemi değişmiş ve bu yeniliklerin yapılması normal karşılanmıştır. Kendisi imparatorluğu kurmuş, uzun yıllardır Almanların sahip olduğu hayalleri ve özlemleri gerçekleştirdiğini ifade etmiştir (Varendorff 2006: 12-13). Kendisini diğer insanlardan üstün görme yaklaşımı nedeniyle sürekli halk üzerinde hâkimiyet kurma çabaları olmuştur. Karakter yapısı olarak ne istediğini bilen, kendinden emin ve iradeli biri olarak yönetimin başında bulunmuştur (Kohut 1991: 83). Bireysel özellikleri düşünüldüğü zaman örnek gösterilen biri olduğu dikkat çekmektedir, söz konusu durum da Retallack tarafından otoriter liderin etkileyebileceği bir toplum için zemin hazırlanması şeklinde yorumlanmıştır (1996: 106). Özellikle etkili hitap etme yeteneği sayesinde toplum üzerinde kuralların ya da yasaların daha çabuk kabul görmesini sağlamıştır.

Değişen hükümet sistemi nedeniyle ortaya çıkan yeni bakış açısı; toplumun sahip olduğu günlük yaşam şartları, Kaiserreich'teki günlük hayatın sahip olduğu yapı, hiyerarşi ve otoriteye itaat üzerinde etkili olmuştur. Yaşanan durum da yalnızca toplum ve hükümette değil, aynı zamanda okul sistemi üzerinde de etkisini göstermiştir. Eğitimciler kendilerini diğer insanlardan üstün görme ve emperyalist olmanın yanı sıra, aşırı milliyetçi olmuşlardır.

Yeni başlayan Wilhelm dönemi, toplum ve eğitim kavramları üzerinde değişiklikler olmasına sebep olmuştur. Söz konusu dönemde irrasyonelizm, eğitim ve toplum kavramlarını oldukça etkilemiştir. Böylece eğitimciler kendilerini ırklarının en büyük savunucuları şeklinde nitelendirmiş ve milliyetçilik yaparak öğrencilerin millî duygularının daha da güçlendirilmesini sağlamaya çalışmışlardır. II. Wilhelm'in getirmiş olduğu yeni bakış açısıyla jingoizmin³ gereklerinin uygulanması hedeflenmiş ve bunun için de okul bir araç olarak görülmüştür. Özellikle lisede kimlik oluşumu tamamlanmak üzere olan öğrencilerin karakter gelişimleri için tarih ve coğrafya derslerinin daha çok üzerinde durulması ve böylece öğrencilerin ülkenin kültür ve mirasını daha iyi öğrenmesi hedeflenmiştir (Pine 2010).

Otorite yanlısı olan ve yönettiği kişilere baskı yapmaktan çekinmeyen II. Wilhelm'in eğitim ve öğretim konusuna çok önem verdiği dikkat çekmektedir, çünkü öğretmenleri otoritenin birer aracı olarak görmüş ve sosyalist düşüncelerin ancak onlar aracılığıyla engellenebileceğine inanmıştır. Onun için vatan ve dini konular her zaman için ön planda olmuştur. Wilhelm'in eğitimde vatan sevgisi ve ırk üstünlüğüne önem verdiği yapılan toplantılarda da dikkat çekmiştir. Bu nedenle otoritenin eğitim sisteminde de yoğun hissedildiği, eleştirilere kapalı olunduğu, milliyetçiliğin yüceltildiği bir dönemin Wilhelm ile başladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Örneğin eğitim sistemiyle ilgili yapılan toplantılarda da açıkça sınıfsal çatışmalardan uzak durulması,

³ Bkz. Köster, Rudolf (2003): *Eigennamen im deutschen Wortschatz. Ein Lexikon*. Berlin/ New York: Walter de Gruyter.

dinsel duyguların ön planda olması ve vatan sevgisinin öğrencilere işlenmesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Böylece millî duyguları ağır basan bir nesil yetişecek ve milletin kararlı bir üyesi olarak bu duyguları gelecek nesillere aktaracaklardır (akt. Pretzel 1921: 122).

Eğitim sisteminde Wilhelm'in öngördüğü temalar müfredata eklenmiş ve farklı bir çerçeve dışına çıkılmamıştır. Öğretmenler aracılığıyla öğrencilerin farklı görüşlere sahip olmaları engellenmiştir. Böylece okul, Wilhelm Almanyasında bir egemenlik aracı olmuş ve okullar da Wilhelm tarafından belirlenen kurallara uymak zorunda kalmıştır. Ayrıca Almanca ve tarih derslerinde millî bilincin yok olmaması için vatanseverliğin canlı tutulması hedeflenmiş ve belirlenen şekillerde istenen bireyler yetiştirilmeye başlanmıştır (Kuhn 1993: 17).

Hermann Hesse'nin *Unterm Rad* Adlı Eserinde Otorite Tipleri

Unterm Rad adlı eserde öğrenci olan Hans Giebenrath'ın bir buçuk yıllık okul hayatı anlatılmış ve gerek arkadaşlarıyla gerek öğretmenleriyle yaşadıkları aktarılmıştır. Babasıyla yaşayan Hans, yaşadığı yerde sevilme ve herkes tarafından çalışkan bir öğrenci olarak nitelendirilmektedir. Duyguları ön plana çıkartarak “Yeni Romantik” dönem eserlerine bir örnek veren Hesse, bu eser aracılığıyla hem okul sistemini eleştirmiş hem de yeni eğitim sisteminin eserlerde nasıl yansıdığını gösteren bir örnek oluşturmuştur.

Hans, öğretmenleri tarafından en başarılı öğrenci olarak görülmüş ve geleceği parlak olarak nitelendirilmiştir. Manastıra gireceği beklenen Hans Stuttgart'a babası ile gitmiş ve yanlış cevaplar verdiğini düşünerek sınav sonrası büyük bir endişe yaşamıştır. Her ne kadar tedirgin olsa da sınavı ikincilikle kazanmış ve kendi okulunda da büyük bir ses getirmiştir. Fakat Hans'a manastıra gitmek isteyip istemediği sorulmamış, babası ve öğretmenleri tarafından kendi yolu çizilmiştir. Bu bilgi, otorite türlerinin açıklanacağı bölümde detaylı olarak ele alınacaktır.

Manastırda yatılı eğitime başlayan Hans, yaşadığı köydeki gibi en başarılı olmak istemiş ve bu nedenle daha fazla ders çalışmıştır. Fakat aşırı stres, aileden ve köyden uzak olma, ders odaklı yaşam nedeniyle Hans'ın eski çalışkanlığı yavaş yavaş kaybolmaya başlamıştır. Bu yüzden çok iyi bir öğrenci olarak okulda dikkat çeken Hans'ın artık ders çalışması beklenir olmuştur. Arkadaşlarının seviyesini yakalamak için daha fazla çalışmak zorunda kalmış, fakat okul arkadaşlarından bir tanesinin civardaki gölde cesedinin bulunması, sınıftaki en yakın arkadaşının okuldan ayrılması ile bir daha gelmemesi Hans'ın odaklanmasına engel olmuş ve onun hayatını olumsuz etkilemeye başlamıştır. Durumu fark eden okul yönetimi Hans'ı babasının yanına göndererek kendisini toparlamasını istemiştir. Babası ile de konuşmamayı tercih eden Hans, intihar etmeyi düşünmeye ve hayatını sonlandırmanın daha iyi olacağını hayal etmeye başlamıştır. Köyünden çok iyi bir eğitim için ayrılmış olmasına rağmen hayatı hiç umduğu gibi devam etmemiştir. Eski haline dönebilmesi ve sosyalleşmesi adına orada bulunan bir demircinin yanında çırak olarak çalışmaya başlamıştır.

Bir gece demircinin yanında çalışan arkadaşlarıyla dışarıya çıkmış ve birkaç bardak bira içmiştir. Sarhoş olmasına rağmen arkadaşlarının kendisini bırakmasını istememiş, tek başına eve gitmeyi tercih etmiştir. İlk kez arkadaşlarıyla dışarı çıkan Hans'ı baba Joseph sabaha kadar beklemiş; fakat Hans eve gitmemiştir. Sabah saatlerinde ırmağın içerisinde Hans'ın cansız bedeni bulunmuştur. Ama kendisi intihar mı etti ya da sarhoşluğun etkisiyle dengesini kaybedip ırmağın içerisine mi düştü sorularının yanıtı bulunamamıştır (bkz. Thomas Macho 2017). Bu ölüm ile Hans gerek aile içerisinde gerek okul hayatında yaşadığı olumsuz durumlardan kurtulmuştur.

Joseph Giebenrath

Hans'ın babası Joseph Giebenrath, bir yandan aracı olarak çalışırken diğer yandan da firma temsilciliği yapmaktadır. Kendisinin tek amacı oğlunun başarılı olmasıdır. Beklediği bu başarı için Hans'ın her dediğini yerine getirmeye çalışmakta ve onu kırmamak için çabalamaktadır. Fakat bunu yaparken kimi zaman kendi istekleri doğrultusunda Hans'ın bir yol çizmesini beklemekte ya da Hans adına kararlar vermektedir. Kendisi geleneksel otoritenin bir örneği olarak eserde yer almaktadır; çünkü devlet büyüklerine saygıyı ailesinden katı bir şekilde gördüğünden bu durumu devam ettirmektedir. Bu nedenle bürokratik sistemde bulunanların söylediklerini sorgulamadan kabul etmekte, yapılması istenen şeyi direkt uygulamakta ve yasalarına sıkı sıkıya bağlı yaşamaktadır (Hesse 2018: 9). Onun için itibar çok önemlidir. Kendisi otoriteye değer vermekte ve saygı duymaktadır (Stelzig 1988: 97).

Hans Giebenrath

Eserin ana kahramanı olan Hans, Joseph Giebenrath'ın oğludur. Her okulun bünyesinde bulunmasını istediği, çok sevilen, arkadaşlarıyla iyi iletişim kurabilen, verilen ödevleri ihmal etmeden yapan ve görevlerini aksatmayan, okulun en gözde öğrencisidir. Sırf derslerinde daha da başarılı olmak için fedakârlık yapan, odasından çıkmayarak ders çalışan, başarıya giden yolda ödevlerini ihmal etmeyerek geleceği için çabalayan Hans bilinçli bir öğrencidir.

Kendisini bu kadar derslerine vererek köyde Maulbronn Manastırını kazanan tek öğrenci olmayı başarmıştır. Sınav stresi nedeniyle kendisinin iyi bir puan alamayacağı nedeniyle korkup endişe yaşasa da ikincilikle manastıra yerleşmiştir. Okulda örnek öğrenci olarak gösterilmesinin yanı sıra önemli bir manastırı kazanan tek kişi olduğu için sürekli kendisinden bahsedilmesi, öğretmenlerinin diğer sınıflara onu örnek göstermesi pozitif bir atmosfer yaratmış ve başarının onda oluşturduğu mutluluğu hissetmiştir. Bu durum öğretmenler ve müdürün kendisiyle gurur duyması, ona büyük bir hayranlık beslemesi ile daha da vurgulanmıştır.

Yaşadığı yerde sahip olduğu başarı çizgisi manastırda düşüşe geçmiştir. Manastırda Hermann Heilner isimli bir arkadaşına karşı beslediği duygular, okul hayatında büyük olumsuzluklara sebep olmuştur. Tamamen zıt karakter olan Heilner,

sanat için çabalayan, şiir yazmaktan zevk alan, verilen ödevleri önemsemeyerek yapmayan, otoriteye boyun eğmeyen bir öğrenci olarak yer almaktadır. İkincilikle manastıra gelen Hans ise kendisiyle arkadaş olduktan sonra ödevlerini yapmamaya, derslerini dinlenmemeye, konsantre sorunu yaşamaya ve yöneltilen sorulara bile cevap vermemeye başlayan biri olmuştur. Bu arkadaşlık yalnızca duygusal anlamda değil, başarı anlamında da Hans'ın hayatını olumsuz etkilemiştir. Eğitim hayatı ortasında Heilner hiçbir şey söylemeyerek okuldan ayrılmış ve bu duruma çok üzülen Hans hastalanarak okuldan iyice soğumuştur. Durum manastır müdürü ve öğretmenler tarafından fark edildikten sonra Hans'ın babasının yanına gönderilmesi uygun bulunmuştur. Büyük bir başarı ile ayrıldığı köyüne başarısız bir öğrenci olarak dönen Hans, öğretmenlerini hayal kırıklığına uğratmış ve başta kendisini tanıyan arkadaşları olmak üzere birçok kişi tarafından zavallı gözüyle bakılarak dışlanmıştır. Yaşadığı bunalım, duygusal karmaşa ve düştüğü boşluk intihar etme fikrini bile aklına getirmiştir.

Hayata tutunmak zorunda olduğu için bir demircinin yanında eski arkadaşıyla çalışmaya başlamıştır. Çünkü ancak bu şekilde hayata konsantre olabilecek ve kendisini toparlayabilecektir. Fakat çalışma hayatına alışkın olmadığı için ilk günden kuvvet olarak tükenmiş ve çok yorulmuştur. Çünkü o zamana kadar sadece kalem tutan Hans, eline çekiç ve örs alarak hayatın farklı bir yüzüyle tanışmıştır. Buna rağmen duruma alışmaya çalışmak için kendisini zorlamaya başlamıştır. Fakat ilk kez arkadaşlarıyla eğlenmeye gittiği yerden eve dönmemiş, sabah ırmakta cansız bedeni bulunmuştur.

Esere Yansıyan Otorite Tipleri

Hermann Hesse tarafından kaleme alınan *Unterm Rad* adlı eserde, aile içerisinde ve okulda yer alan farklı otorite lider tipleri temsil edilmiştir. Çünkü Hesse bu kitap aracılığıyla II. Wilhelm döneminin eğitim sistemini eleştirmiş ve çocuğun bir kukla değil, öğrenci olarak görülmesi gerektiğini vurgulamıştır (Decker 2018: 247). Decker'in bu ifadesinden yola çıkarak çocukların da kendi başlarına birey oldukları, düşüncelerine önem verilmesi gerektiği, hayalini kurdukları mesleğin ne olduğunun belirlenerek istediği bir okula gitmesi ve severek ders çalışması için ona destek olunması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Çünkü zorla farklı bir okula ya da bölüme giden öğrencilerin tıpkı Hans gibi bir süre sonra bunalıma girdikleri ve okula gitmek istemedikleri dikkat çekmektedir.

Weber'in geleneksel, karizmatik ve yasal olarak üç kategoriye ayırdığı otorite türlerinden iki tanesinin belirgin bir şekilde bu eserde yer aldığı tespit edilmiştir. Daha önce de bahsedildiği gibi ilk otorite örneği ailede dikkat çekmektedir. Joseph Giebenrath geleneksel otorite türünün bir temsilcisi olarak *Unterm Rad* adlı eserde yer edinmiştir. Bu otorite türüne dâhil edilmesinin sebebi; kendi fikirleri ve isteklerini ön planda tutması, manastır sınavı kazanılmazsa liseye gitmek isteyen Hans'ın bu hakkını elinden alması, onu desteklememesi ve fikirlerini sormamasıdır. Başarısızlığa tahammül edemediği için Hans'ın sürekli başarılı olmasını istemekte ve bunun için ona baskı uygulamaktadır. Dolayısıyla Hans babasının baskısını her zaman hissetmekte ve hayatta sadece başarılı olmaya çalışmaktadır. Babanın geleneksel görüşten vazgeçmemesi (Hesse 2018: 9) hayata bakış açısının anlaşılması açısından dikkat çekmektedir. Geleneklerine bağlı

olduğu için yeniliklere kapalı olarak yaşamakta ve kendinden öncekiler nasıl ki kurallara bağlı yaşayıp sorgulamadan kabullendiyse kendisi de o yolda ilerlemeye çalışmaktadır. Sahip olduğu görüş, geleneklere karşı çıkmak ya da buna itiraz etmenin yanlış olduğudur. Çünkü geleneksel otoritede toplumun belirli kişilerden miras olarak aldıklarına inandıkları ve değişmeyeceğini savundukları bazı kurallar vardır (Weber 2019: 105). Ve bu otorite türü geleneklere ciddi anlamda bağlı olan ve çok değer verilen toplumlarda görülmektedir (Kalelioğlu 2020: 122). Kendi babası fikirlerini sormadığı için Joseph Giebenrath da babasından gördüğünü uygulamış ve oğlunun gerçekten manastırda okumak isteyip istemediğini sormamıştır. Bir baba olarak geleneklerinde var olduğuna inandığı aile büyüğünün sözünden dışarı çıkmama ilkesinden hareketle Hans'ın sınavı kazanamaması durumunda lise hayatının olmayacağını belirterek geleneksel otorite uygulayan lider profilini çizmiştir.

Eserde yalnızca baba tarafından otorite uygulanmamaktadır. Okul da sahip olduğu prensipler nedeniyle öğrenciler üzerinde otorite uygulamıştır. Çünkü okulun sahip olduğu katı kurallar da otorite açısından bu eserde dikkat çekmektedir. Daha hayatın ne olduğunu bilmeyen naif ve narin ruhlu erkek öğrencilerin karşısında katı, sert bir tutuma sahip, onları anlamaya çalışmayan sadist öğretmenler yer almaktadır. Öğretmenler, öğrencilerin duygularını önemsemeyerek daha fazla baskı yapmakta ve aldıkları cezalar nedeniyle çektikleri acıları küçümsemektedirler. Okul dışında herhangi bir sosyal hayatın olmaması, katı kurallar ve kısıtlamalar, derslerde öğrencilere sürekli baskı yapılması öğrencileri her açıdan olumsuz etkilemekte ve başarı seviyelerini düşürmektedir (Vollmer 2013: 3). Bu nedenle öğretmenlerin kendi sert tutumlarından hareketle karizmatik otoriter lider tipini temsil ettikleri söylenebilir, çünkü karizmatik otorite türünü benimseyen lider, yönetici ya da öğretmen psikolojik etki oluşturma gücüne sahiptir (Işıkçı v.d. 2021: 701). Söz konusu ders notlarının yüksek olması ya da derslerden başarılı bir şekilde geçme olunca, öğrenciler üzerinde de manastırdaki öğretmenlerin böyle etkilerinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

II. Wilhelm dönemiyle başlayan yeni sistemde müfredat liderin istekleri doğrultusunda oluşturulmaktadır. Bunun en güzel örneği olarak her ders aynı eserin okutulmasından bahsedilebilir. Böylece öğrenciler yeni konular öğrenemeyecek ve tıpkı II. Wilhelm'in istemiş olduğu gibi yeniliklerden uzak, sorgulamayan öğrencilerin yetişmesi sağlanacaktır. Eserde ana kahramanın arkadaşı olan Heilner tarafından da bu tekrarlanmanın vurgusu yapılmıştır ve ders boyunca yalnızca iki dize okunduğu, eserin yemek kitabıymış gibi ele alındığı, kelime kelime aynı şeylerin tekrarlandığı ve söz konusu durumun bıkkınlık yarattığı ifade edilmiştir (Hesse 2018: 88). Bu da derslerin öğrencilere herhangi bir yenilik ve yeni bakış açısı getirmediği şeklinde eleştirilebilir. Dolayısıyla karizmatik bir lider örneği olan II. Wilhelm'in etkisinin okula yansıdığı, öğretmenler tarafından da bunun örnek alındığı ve yönetimin müfredatı ne derece etkilediği bu şekilde vurgulanmıştır.

İncelenen eserde yalnızca ailede ve okul yönetiminde/ okul sisteminde otorite olmadığı, öğretmenlerin de otoriter birer tip olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Çevresini yönlendiren ve etrafa karşı baskın tutum sergileyen liderlerin benimsediği karizmatik otorite (akt. Gürer 2019: 81) öğretmenler tarafından eserde temsil edilmiştir. Çünkü

eserde öğretmenlerin devletin benimsediği ilkeler doğrultusunda eğitim verdikleri, öğrencilerin kendi içlerinde olan düşüncelerinin sökülüp atıldığı, bunu yapmanın hem öğretmenin bir görevi olduğu hem de devlet tarafından uyması gereken bir emir olarak kendisine verildiği belirtilmiş (Hesse 2018: 59) ve eğitim sistemine yönelik bir eleştiri yapılmıştır. Bu nedenle öğretmenler gerek ceza vererek gerek yüksek sesle öğrenci üzerinde baskı kurarak karizmatik bir lider profili çizmişlerdir. Öğrenci görmezden gelinmiş ve baskı yoluyla belirlenen çerçevenin dışına çıkmamak için verilen görevler yerine getirilmeye çalışılmıştır, çünkü burada amaç, devletin belirlediği profilde öğrenciler yetiştirmektir. Dolayısıyla otorite uygulamak onlar açısından herhangi bir sorun teşkil etmemektedir.

Eserin geneli değerlendirildiği zaman ailede baba, okulda yönetim sistemi ve sınıfta öğretmenler tarafından otoritenin uygulandığı dikkat çekmektedir. Burada II. Wilhelm'in isteklerinin temel alındığı ve ona göre bir yol çizildiği Hesse tarafından net bir şekilde aktarılmıştır. Kahramanların sonları ise şöyle değerlendirilebilir: Öğrenciler otoritenin dışında bir yaşam olduğunu benimsedikleri ve o çerçevenin dışına çıktıkları an farklı bir hayatın olduğunu kavramaktadırlar. Böylece otoriteye itaatin gerekli olmadığı sonucuna ulaşmaktadırlar. Örneğin; bunun bir örneği olan Hans, otoritenin ağırlığına dayanamayıp baş kaldırdığı an hayatını kaybetmiştir. Bu nedenle katı tutum ve otoriteyi benimseyen okul sisteminin, bu yükü taşıyamayacak durumdaki gençliği ezip yok ettiği sonucuna ulaşılmıştır (Furness/ Humble 1997: 130).

Sonuç

Çalışmada, Alman yazının okul romanı türüne ait olan *Unterm Rad* adlı eser incelenmiştir. Söz konusu eserde tespit edilen otorite türleri betimsel analiz yöntemi ve metne bağlı yorumlama yöntemiyle ele alınmıştır. Tespit edilen otorite türlerinin örnekleri Alman Sosyolog Max Weber'in yaptığı ayırım temel alınarak incelenmiş ve çok yönlü bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır.

İlk olarak çalışmanın giriş bölümünde Weber'in üç kategoriye ayırdığı otorite türlerinin çalışmanın temelini oluşturacağı ve çalışmada incelenen eserde bu türlerden hangilerinin yer aldığı örnekleriyle detaylandırılacağından bahsedilmiştir. Çalışmanın kuramsal bölümünde otorite türlerinin neler olduğu, Weber'in neye dayanarak ayırım yaptığı ve hangi özelliklerin bu kategorilere dâhil edilebilecekleri yerli ve yabancı kaynaklarla temellendirilmiştir.

Çalışmanın uygulama bölümünde *Unterm Rad* adlı eserin özeti verilmiş ve otorite türleri örnekleriyle aktarılmaya çalışılmıştır. Bu inceleme sonucunda ailede babanın geleneklere bağlı olduğu, bu geleneklerden ayrılmadığı ve itaati bir zorunluluk olarak gördüğü tespit edilmiş ve bu nedenle ailede geleneksel otoritenin hâkim olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda babanın ve okulda öğretmenlerin belirli kurallar koyarak sınırlar çizmesi ve bunu yaparken kendi baskın özelliklerini kullanmaları sonucu karizmatik otoritenin izdüşümlerinin eserde yer aldığı da dikkat çekmiştir.

Sonuç olarak otoriter tip karakterlerin öğrencilerin hayatlarında olumsuz izler bıraktıkları, herhangi bir şiddet türünü seçerek, fiziksel ya da psikolojik, başarıya ulaşamayacağı, aksi takdirde bu durumun bireyleri olumsuz etkileyeceği vurgulanmıştır. Ayrıca yeni bir sistemin toplumlarda bir anda kabullenilemeyeceği, alışma sürecinin olduğu, bireyin belirli bir çerçeve çizilerek hapsedilmesinin bu süreci zorlaştırdığı da eser aracılığıyla eleştirilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda, Hesse'nin bu eseri aracılığıyla Max Weber'in otorite türlerinden en uygun olanın *yasal otoriter lider* olduğu, eğitimde *karizmatik* ve *geleneksel otoriter lider* aracılığıyla başarı elde edilemeyeceği tespit edilmiştir.

Kaynakça

- Aslan, Şebnem** (2013): *Geçmişten Günümüze Liderlik Kuramları (Sağlık Yönetimi Bakış Açısıyla)*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Bahar, Halil İbrahim** (2009): *Sosyoloji*. Ankara: USAK Yayınları.
- Bazarkaya, Onur Kemal** (2016): "Das ist eine Eiche": Zur Fibelstruktur in Hanns-Josef Ortheils Die Erfindung des Lebens. *Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Barış Kültürü*, Edit. Hikmet Asutay. (1. Cilt). Edirne: Trakya Üniversitesi Yayınları, 562-568.
- Blänsdorf, Agnes** (2004): Lehrwerke für Geschichtsunterricht an Höheren Schulen 1933-1945: Autoren und Verlage unter den Bedingungen des Nationalsozialismus. *Nationalsozialismus in den Kulturwissenschaften*, Edit. Harmut Lehmann, Otto Gerhard Oexle, Michael Matthiesen. (Band 1). Göttingen: Vandenhoeck&Ruprecht, 273-371.
- Büyükkaragöz, Savaş** vd. (Edt.) (1997): *Eğitime Giriş*. Konya: Günay Ofset.
- Cengiz, Oğuzhan** (2018): *Alparslan Türkeş ve Dokuz Işık*. İstanbul: Bilgeoğuz.
- Dağıstan, Umut** (2022): Max Weber'in Bürokrasi Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirilmesi. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar XVI*, Edit. Bulut Dülek. İstanbul: Eğitim Yayınevi, 63-75.
- Decker, Gunnar** (2018): *Hesse: The Wanderer and His Shadow*. London: Harvard University Press.
- Furness, Raymond/ Humble, Malcolm** (1997): *A Companion to Twentieth Century German Literature*, 2nd Edt, New York: Routledge.
- Gerek, Nüvit** (2004): *Siyaset Bilimi*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Giddens, Anthony** (1996): *Max Weber Düşüncesinde Siyaset ve Sosyoloji*, (Çev. A. Çiğdem), 2. Baskı, İstanbul: Vadi Yayınları.
- Güneş, Mehmet** (2019): *Adalet ve Devlete İtaat*. Ankara: Astana Yayınları.
- Gürer, Alper** (Ed.). (2019): *21. Yüzyılda Liderlik Yaklaşımları*. İstanbul: Hiper Yayın.
- Hesse, Hermann** (2018): *Çarklar Arasında*. (Çev. K. Şipal) İstanbul: Can Yayınları.
- İşıkçı, Yasemin Mamur** vd. (Edt.). (2021): *Kamu Yönetimi Ansiklopedisi*, 2. Cilt. Ankara: Astana Yayınları.
- Joyce, Patrick** (2011): Die Archivierung Indiens. Zur politischen Technologie des Britischen Kolonialstaats. *Sprachvollzug im Amt: Kommunikation und Verwaltung im Europa des 19. und 20. Jahrhunderts* Edit. Peter Becker. Bielefeld: Transcript Verlag, 275-305.
- Kahveci, Hüseyin Hakkı** (2019): *Atatürk'ten Son Emir*. İstanbul: Destek Yayınları.

- Kalelioğlu, Uđur Berk** (2020): *Federal Almanya'da Bir Trk Derneđi: Atatrk Dşnce Derneđi*. Ankara: Net Kitaplık Yayıncılık.
- Kohut, Thomas August** (1991): *Wilhelm II and the Germans: A Study in Leadership*. New York: Oxford University Press.
- Kovbasyuk, Olga/ Blessinger, Patrick** (Edt.) (2013): *Meaning-Centered Education: International Perspectives and Explorations in Higher Education*. New York: Routledge.
- Kster, Rudolf** (2003): *Eigennamen im deutschen Wortschatz. Ein Lexikon*. Berlin/ New York: Walter de Gruyter.
- Kuhn, Hans Werner** vd. (1993): *Politische Bildung in Deutschland. Entwicklung-Stand-Perspektive. 2. Aufl*, Opladen: Springer.
- Lukes, Steven** (2006): İktisat ve Otorite. *Sosyolojik zmlenin Kısa Tarihi II*. Edit. Tom Bottomore-Robert Nisbet, (ev. S. Tekay). İstanbul: Kırmızı Yayınları, 885-944.
- Macho, Thomas** (2017): *Das Leben Nehmen. Suizid in der Moderne*. Berlin: Suhrkamp Verlag.
- Mankan, Veysel** (2022): rgtlerde Gç Ynetimi. *Ynetim Ekseninde rgtsel Yaklaşımlar*. Edit. Emel Burak. İstanbul: Efe Akademi Yayınları, 7-29.
- Nişancı, şkr** (2020): *Sivil İtaatsizlik: Teorik Temelleri ve Meşruiyeti Meselesi*. İstanbul: Lejand Kitap.
- Pine, Lisa** (2010): *Education in Nazi Germany*. Oxford-New York: Berg.
- Poggi, Gianfranco** (2002): *Modern Devletin Geliřimi*. (ev. ř. Kut-B. Toprak), 2. Basım, İstanbul: İstanbul Bilgi niversitesi Yayınları.
- Pretzel, Carl L. A.** (1921): *Geschichte des deutschen Lehrervereins*. Leipzig: Julius Klinkhardt.
- Rettallack, James** (1996): *Germany in the age of Kaiser Wilhelm II*. Great Britain: Macmillan Press.
- Rosenthal, Mark/ Yudin, Pavel** (1967): *A Dictionary of Philosophy*. Moscow: Progress Publishers.
- Seyrek, Emre** (Edt.) (2020): *21. Yzylda ađdař Liderlik Yaklaşımları*. İstanbul: Efe Akademik Yayıncılık.
- Solzbacher, Claudia** (1994): *Politische Bildung im pluralistischen Rechtsstaat*. Opladen: Leske Budrich.
- Stelzig, Eugene L.** (1988): *Hermann Hesse's Fictions of the Self: Autobiography and the Confessional Imagination*. New Jersey: Princeton University Press.
- Varendorff, Uwe Schulte** (2006): *Kolonialheld fr Kaiser und Fhrer: General Lettow-Vorbeck- Mythos und Wirklichkeit*. Berlin: Ch. Links Verlag.
- Vollmer, Nicole** (2013): *Literatur im rumlichen und zeitlichen Kontext am Beispiel Hermann Hesses "Unterm Rad"*. Hamburg: Bachelor+Master Publishing.
- Weber, Max** (2006a): *Brokrasi ve Otorite*. (ev. H. B. Akın). Ankara: Adres Yayınları.
- Weber, Max** (2006b): *Sosyoloji Yazıları*. (ev. T. Parla). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Weber, Max** (2011): *Protestan Ahlakı ve Kapitalizm Ruhu*. (ev. E. Aktan), Ankara: Alter Yayıncılık.
- Weber, Max** (2019): *Sosyoloji Yazıları*. (Haz. H. H. Gerth, C. W. Mills). İstanbul: Metis Yayınları.